

- розроблення методичних рекомендацій з формування програм кредитування оборотних активів, де мають бути враховані потенційні ризики такої діяльності та засоби мінімізації цих ризиків;
- посилення захищеності комерційних банків від негативних наслідків фінансово-економічної кризи шляхом розробки чітких прозорих критеріїв підтримки доступності до фінансових ресурсів у випадку виникнення "касових розривів";
- удосконалення наявних та розроблення нових методичних рекомендацій із запровадження у комерційних банках технологій ризик-менеджменту, зокрема в частині управління ризиками неповернення кредитів корпоративними клієнтами;
- перехід у корпоративному кредитуванні від технологій формування колективних програм до індивідуальних програм обслуговування, спрямованих на досягнення клієнтом позитивних економічних результатів, що забезпечить виконання взятих зобов'язань;
- реалізація заходів із детінізації економіки, зокрема шляхом припинення діяльності нелегальних посередників, "конвертаційних центрів", незаконних операцій на валютному ринку;
- підвищення відповідальності банківських працівників за допущені службові порушення, зокрема під час ухвалення рішень про кредитування корпоративних клієнтів із сумнівною репутацією;
- встановлення нормативів максимального та мінімального розміру депозитних ставок залежно від поточного рівня інфляції, що матиме наслідком зниження плати за користування кредитами;
- підвищення гнучкості монетарної політики, що передбачає можливість "м'якої" емісії гривневого ресурсу, що має спрямовуватися на реалізацію реальних проєктів у галузі матеріального виробництва;
- запровадження нових інструментів регулювання короткострокового кредитування, що обмежують стрімке розширення кредитування, особливо у споживчому секторі;
- стимулювання інтеграційних процесів у банківській системі, що має проявитися зокрема через злиття та поглинання комерційних банків із недостатньою капітальною базою.

Висновки. У випадку погіршення показників фінансового стану корпорацій особливої актуальності набули питання, пов'язані з фінансуванням оборотних активів. Корпоративний сектор України не має достатнього економічного потенціалу для нарощування оборотних активів за рахунок власних джерел фінансування. Тому держава в рамках реалізації державної фінансової політики має створити належні економіко-правові умови, які дадуть змогу акумулювати достатні фінансові ресурси та забезпечити спрямування цих ресурсів для підтримки процесу формування оборотних активів.

Реалізація результат-орієнтованої політики стимулювання кредитування оборотних активів приведе до позитивних макроекономічних наслідків, передусім у частині нагромадження обсягу та вдосконалення структури оборотного капіталу, зниження обсягу кредиторської та дебіторської заборгованості, підвищення доступності корпоративного сектору до кредитного ресурсу. На основі проведених досліджень перераховано завдання державної фінансової політики та запропоновано заходи щодо стимулювання кредитування оборотних активів у корпоративному секторі.

Література

1. Чистий прибуток (збиток) підприємств (за видами економічної діяльності) / Держстат України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Основні засади грошово-кредитної політики на 2014 рік / Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=127394>.

Чубка О.М. Государственная политика стимулирования кредитования оборотных активов в корпоративном секторе

Определена роль кредита в процессах капиталобразования. Проведен анализ ситуации на рынке кредитных ресурсов по поводу кредитования оборотных активов в корпоративном секторе в докризисный, кризисный (2008-2010 гг.) периоды и в современных условиях хозяйствования. Сформулированы перспективные задачи государственной финансовой политики, направленные на повышение доступности финансовых ресурсов, в том числе в части стимулирования кредитования оборотных активов. Предложены мероприятия по реализации определенных задач. Совершенствование государственной политики будет способствовать формированию привлеченных финансовых ресурсов в корпоративном секторе.

Ключевые слова: оборотные активы, оборотный капитал, корпоративный сектор, кредит, государственная финансовая политика.

Chubka O.M. Government Policy of stimulating crediting current assets in the corporate sector

The role of the credit in the capital making processes is determined. The analysis of the situation in the credit market over crediting current assets in the corporate sector in the pre-crisis and crisis (2008 and 2010) periods, and also in current economic conditions is done. Some future challenges of government financial policy aimed at increasing the availability of financial resources, including the terms of stimulating crediting to current assets, are formulated. The measures to implement certain tasks are offered. Improving government policy is proved to strengthen financial resources involved in the corporate sector.

Keywords: current assets, working capital, corporate sector, credit, government financial policy.

УДК 336:502.4

Доц. А.В. Шапак, канд. екон. наук –
КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, м. Київ

ДІАГНОСТИКА КРИЗИ МЕТОДАМИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

За результатами дослідження розкрито сутність категорії "антикризове управління", уточнення класифікації криз у процесі функціонування і розвитку комерційного банку. Узгоджено дії зацікавлених у стійкому функціонуванні банку суб'єктів з цілями антикризового управління. Обґрунтовано завдання щодо підвищення ефективності вибору стратегії антикризового управління. Встановлено, що результати проведеного факторного аналізу дають змогу врахувати негативні тенденції в динаміці основних показників діяльності комерційного банку і спрямувати зусилля на їх нейтралізацію. Одержані результати можуть бути використані в роботі окремих банківських установ.

Ключові слова: банк, криза, фінансовий аналіз, діагностика, управління.

Постановка проблеми. За розробки та вибору стратегії антикризового управління необхідно враховувати, що кризи у процесах функціонування і розвитку комерційного банку, як і іншого підприємства, проявляються передусім у його незадовільному фінансовому стані і здатні призвести до неплатоспроможності, а в разі неможливості їх усунути – ліквідації банку. Фінансовий стан банку, як і будь-якого підприємства, є однією з ключових характеристик, що свід-

чить про стійкість і стабільність його функціонування, про рівень конкурентоспроможності і ділової активності [1, 2]. Під фінансовим аналізом діяльності комерційного банку розуміють комплексну характеристику, яка включає аналіз як короткострокових, так і довгострокових аспектів його діяльності.

Питання щодо дослідження теоретичних, методологічних і практичних аспектів антикризового управління розглянуто у працях зарубіжних та вітчизняних вчених: І.А. Бланк [1], О.О. Терещенко [2], Т.В. Безбородова [3], Т.В. Блудова, М.С. Островська [4], Н.Г. Волик, А.О. Гончарук [5], Н.В. Ткаченко [6], А.В. Череп [7] та ін.

Предмет дослідження – механізм вибору стратегії в системі антикризового управління.

Об'єкт дослідження – процес антикризового управління комерційним банком.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності вибору стратегії в системі антикризового управління.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої в роботі мети було використано такі методи дослідження: теоретичного узагальнення – для розкриття змісту і сутності категорії "антикризове управління", уточнення класифікації криз у процесі функціонування і розвитку комерційного банку; графічного аналізу – для наочного зображення емпіричних даних, узгодження цілей зацікавлених у стійкому функціонуванні банку суб'єктів з цілями антикризового управління; статистичного аналізу – для обґрунтування завдань щодо підвищення ефективності вибору стратегії антикризового управління.

Виклад основного матеріалу. Велике значення для аналізу фінансового стану банку мають прийоми і методи, за допомогою яких він здійснюється. Тому для діагностики кризи у процесах функціонування і розвитку комерційного банку аналіз дотримання обов'язкових економічних нормативів Національного банку України (НБУ) необхідно доповнити іншими методами та прийомами аналізу, спрямованими на оцінку фінансового стану та виявлення масштабів і причин наявних чи потенційних проблем.

Одним із видів такого аналізу є коефіцієнтний аналіз, який є достатньо простим, доступним та легко реалізується у практичній діяльності. Важливим моментом проведення такого аналізу є вибір оцінкових показників фінансової стійкості комерційного банку та їх обґрунтування. В економічній літературі [1-3] показники, що дають змогу оцінити фінансовий стан банку, як і іншого підприємства, з метою виявлення можливих ускладнень у його діяльності, представлені у вигляді чотирьох груп: показники фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності та ефективності управління. Запропонована система показників відповідає таким вимогам:

- придатність аналізу, тобто придатність економіко-статистичному і математичному аналізу;
- аналітичність, тобто здатність пояснювати причини явищ, відображуваних аналізованими показниками;

- коректність, тобто забезпечує потрібну для практичних цілей вірогідність досліджуваного об'єкта;
- прогностичність і динамічність, тобто придатність для відображення зміни процесу або явища в часі.

Таким чином, розрахувавши набір показників, кожен з яких характеризує ту чи іншу сторону банківської діяльності, можна отримати досить повне уявлення про фінансовий стан банку. Але аналіз за методом коефіцієнтів ускладнюється через відсутність форм врахування зв'язків між окремими коефіцієнтами, їх відносної автономності, відмінностей в рівнях критичних значень, непорівнюваності, різноспрямованості коефіцієнтів, що ускладнює виявлення загальних тенденцій. Крім того, як дослідили І.А. Бланк [1], О.О. Терещенко [2], А.О. Гончарук [5], ті самі значення коефіцієнтів можуть бути наслідками різних причин, що ускладнює отримання правильних висновків. Тому, для цілісної характеристики розвитку банку з метою діагностики кризових явищ, необхідно виділити істотні внутрішні фактори, що впливають на результати його діяльності. Ці фактори обумовлюються існуванням відносно усталених причинно-наслідкових зв'язків у процесах функціонування і розвитку банку. Такі відносно усталені зв'язки отримали назву внутрішніх прихованих факторів впливу на процеси функціонування і розвитку соціально-економічної системи, якою у цьому випадку є комерційний банк. Для отримання цих факторів доцільно використати факторний аналіз. У формуванні початкової інформації для проведення факторного аналізу надзвичайно важливою проблемою є вибір показників, що адекватно відображають форми прояву сутності досліджуваного явища. Система показників, як вказує І.А. Бланк [1], повинна цілісно описувати фінансовий стан банку, тому аналіз початкової інформації повинен складатися з декількох етапів. На першому етапі проводиться змістовний аналіз, метою якого є теоретичне обґрунтування ознак явища, його концептуалізація, перелік якісних характеристик, що загалом і, зокрема за складовими, описують багатомірність форми його прояву.

Результатом першого етапу аналізу є змістовна, якісно обґрунтована система показників фінансового стану комерційного банку. Другий етап реалізується за допомогою інструментарію математичної статистики. Спочатку систему показників необхідно протестувати на "засмічення". Відібрані в систему показники повинні мати інформаційну цінність. Фахівці рекомендують обчислювати абсолютну та відносну інформаційну цінність показників, що характеризують ознаки явища [5-7]. Відповідно до їх рекомендацій, показником абсолютної інформаційної цінності якостей є коефіцієнт варіації, що розраховується за відомою формулою (середнє квадратичне відхилення i -го показника відносьється до його середньої величини)

$$v_i = \frac{\sigma_i}{\bar{x}_i}, i = \overline{1, n}.$$

Показник відносної інформаційної цінності ознаки визначається за формулою

$$\bar{\omega}_i = \frac{v_i}{\sum_{j=1}^n v_j}, i = \overline{1, n},$$

де n – кількість показників ознак, що відібрані змістовним аналізом.

Значення $\bar{\omega}_i$ задовольняє умовам: $\bar{\omega}_i \geq 0, \sum_{i=1}^n \bar{\omega}_i = 1$.

На підставі показників абсолютної та відносної інформаційної цінності є змога відкинути ті ознаки, які не мають цінності пізнання. Зазвичай ті показники, величини яких стали чи майже стали. Крім цього, задають визначену порогову величину ε , і за допомогою цієї величини відкидають ті показники ознак, що мало змінюються. Для таких ознак виконується співвідношення: $v_i \leq \varepsilon$ чи $\bar{\omega}_i \leq \varepsilon$, де ε – доволі мала невід’ємна величина (наприклад – 0,1).

Внаслідок реалізації тесту на "засмічення", як вбачається у матриці факторних навантажень показників, що характеризують фінансовий стан сукупності досліджуваних комерційних банків (табл. 1), з 41 показника, що характеризують діяльність банку, відібрано 25 показників, які послужили вхідною інформацією для факторного аналізу.

Табл. 1. Матриця факторних навантажень показників, що характеризують фінансовий стан сукупності досліджуваних комерційних банків

№ показника	Показники	Навантаження факторів					
		F ₁	F ₂	F ₃	F ₄	F ₅	F ₆
3	Статутний капітал на 1 грн власних коштів	-0,69					
6	Мультиплікатор власного капіталу		-0,43				-0,72
8	Норматив адекватності основного капіталу			0,83			
10	Рівень поточних рахунків у пасивах банку	0,80			-0,39		
12	Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	-0,72			-0,50		
13	Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів				0,92		
16	Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель				-0,92		
18	Коефіцієнт кредитної активності	-0,55			0,34		
19	Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	0,63					
20	Норматив миттєвої ліквідності			0,97			
22	Норматив короткострокової ліквідності			0,96			
23	Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів і робочих	-0,79		-0,35			
25	Чиста маржа процентного прибутку	0,68					0,59
26	Чистий операційний дохід на загальні активи		0,89				
29	Чистий спред	0,95					
30	Дохідність інших операцій та послуг банку					0,73	
31	"Мертва точка" прибутковості банку	0,81	-0,40				
32	Чиста маржа прибутку		0,90				
33	Рентабельність активів (ROA)		0,82			0,47	
34	Рентабельність власного капіталу (ROE)		0,57			0,66	
36	Рівень загальних витрат	0,85					
38	Прибутковість процентних операцій		0,70				0,52
39	Прибутковість комісійних операцій		0,92				
40	Прибутковість торговельних операцій	-0,47	0,80				
41	Прибутковість інших продуктів банку	-0,31	0,62				

Отримані за допомогою факторного аналізу фактори можна розглядати як внутрішні умови, причини, які об’єктивно впливають на наявний фінансовий стан комерційного банку, та як вектори, що задають напрями розвитку його подальшої діяльності. Перелік факторів, що визначають фінансовий стан банків та їх характеристику, наведено у табл. 2.

Табл. 2. Фактори, що визначають фінансовий стан сукупності комерційних банків

Умови познач. факторів	Фактори	Характеристика факторів
F ₁	Зміни у структурі активів, їх дохідності й джерелах формування	характеризують структуру формування ресурсів та напрями їх використання для забезпечення дохідності діяльності комерційного банку та покриття всіх витрат
F ₂	Ефективність операційної діяльності банку	визначає достатність чистого прибутку банку для покриття витрат, пов’язаних із проведенням процентних, комісійних, торговельних та інших операцій банку
F ₃	Надійність банку	характеризує здатність банку в повному обсязі та в зазначений період часу розраховуватися за своїми зобов’язаннями
F ₄	Ефективність політики банку щодо залучення коштів	відображає здатність банку залучати кошти та розміщувати їх у кредитні операції як найбільш дохідні операції
F ₅	Якість банківського менеджменту	дає змогу оцінити роботу менеджерів з огляду на ефективність розміщення власного капіталу банку, проведення активних операцій та надання банківських послуг
F ₆	Ефективність процентних операцій банку	показує рівень прибутку від процентних операцій банку за умови зменшення ризику активних операцій

Факторний аналіз також передбачає можливість використання отриманих результатів для прогнозування ходу розвитку кризового процесу на основі рівняння багатфакторної регресії, побудованого на виявлених факторах:

$$y = \sum_{i=1}^k b_i P_i + b_0,$$

де: y – результуючий показник; P_i – i -тий фактор; b_i – навантаження i -тої змінної на i -тий фактор; b_0 – вільний член; k – кількість факторів.

За результуючі показники обрано чистий прибуток (y_1), доходи (y_2) та витрати (y_3), які характеризують абсолютну ефективність діяльності банку. Найбільш важливим серед них є показник чистого прибутку, який становить основу економічного розвитку. Такий вибір обумовлений тим, що зниження показників чистого прибутку та доходу, а також невинуватене зростання витрат можна вважати сигналами про наближення кризи у процесах функціонування і розвитку комерційного банку. Такі прояви мали вже тенденцію у 2003-2004 рр. Наприклад, простежено динаміку показників чистого прибутку, доходу та витрат досліджуваних комерційних банків, які наведені на рисунку.

Аналізуючи динаміку основних показників діяльності досліджуваних комерційних банків (рис.) видно, що ця тенденція свідчить про першочерговість заходів, спрямованих на забезпечення достатнього рівня дохідності активних операцій для покриття витрат, пов’язаних із залученням коштів та оптимізацією структури активів та пасивів за терміном, забезпеченням платоспроможності банку.

Рис. Динаміка основних показників діяльності досліджуваних комерційних банків

Проведений аналіз свідчить, що кризи у процесах функціонування і розвитку комерційного банку можуть виникати в разі неоптимальної структури активів та пасивів банку, незбалансованості їх за термінами та незабезпеченні достатнього рівня доходності банківських операцій. Особливу увагу варто приділити забезпеченню платоспроможності банку. Результати проведеного факторного аналізу дають змогу врахувати негативні тенденції в динаміці основних показників діяльності комерційного банку і спрямувати зусилля на їх нейтралізацію. Це дасть змогу конкретизувати стратегії антикризового управління та заходи цілеспрямованого впливу. Так, науково обґрунтований аналіз показників фінансового стану комерційного банку має складатися з послідовності етапів:

- змістовного теоретичного аналізу показників ознак, що цілісно характеризують фінансовий стан комерційного банку;
- статистичного аналізу системи показників, з метою тестування їх на "засмічення";
- факторний аналіз за відфільтрованими показниками для скорочення інформаційного простору та вилучення факторів;
- прогнозування ходу розвитку кривого процесу на основі рівня багатфакторної регресії;
- рекомендації для поліпшення системи управління та вдосконалення управлінського аналізу в комерційному банку, з метою діагностування криз.

Діагностика кризи в діяльності комерційного банку на підставі фінансового аналізу дала змогу зробити такі висновки:

1. Антикризове управління – це такий вид управління, що спрямований на попередження та подолання кризових явищ у процесах функціонування і розвитку будь-якого суб'єкта господарювання, яким може бути й комерційний банк.
2. Антикризове управління – це комплекс заходів на етапах виявлення кризотворюючих факторів, своєчасної діагностики, попередження і нейтралізації кризи, спрямований на досягнення цілей діяльності комерційного банку, реалізацію його стратегії та подальший розвиток.
3. Запропоноване визначення антикризового управління охоплює всі етапи розвитку кризи, зокрема й потенційну, має стратегічну спрямованість та забезпечує адаптацію банку до умов зовнішнього середовища, що постійно змінюється, шляхом реалізації відповідних стратегій антикризового управління.
4. Дотримання економічних нормативів є необхідною, але недостатньою умовою успішного функціонування банку.
5. Коефіцієнтний аналіз дає змогу отримати досить повне уявлення про фінансовий стан банку, але його проведення ускладнено великою кількістю коефіцієнтів, що аналізуються.

б. Отримані істотні внутрішні фактори дають змогу скоротити інформаційний простір, зберігаючи основну вимогу інформації – цінність, та конкретизувати стратегії антикризового управління і заходи цілеспрямованого впливу.

Література

1. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебн. курс / И.А. Бланк. – К. : Вид-во "Ника-Центр", "Эльга", 2001. – 528 с.
2. Терещенко О.О. Финансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібн. / О.О. Терещенко. – К. : Вид-во КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, 2003. – 554 с.
3. Безбородова Т.В. Удосконалення механізму управління фінансовими ресурсами підприємств / Т.В. Безбородова // Держава та регіони. – Сер.: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 5. – С. 21-23.
4. Блудова Т.В. Розроблення значимого набору показників з урахуванням нормативів для моделювання фінансового стану підприємства і управління його діяльністю / Т.В. Блудова, М.С. Островська // Формування ринкових відносин. – 2005. – № 6. – С. 67-72.
5. Волик Н.Г. Механізм оцінки фінансового стану підприємства / Н.Г. Волик, А.О. Гончарук // Держава та регіони. – Сер.: Економіка та підприємництво. – 2007. – № 1. – С. 81-83.
6. Ткаченко Н.В. Управління фінансовими ресурсами як фактор ефективності їх використання / Н.В. Ткаченко // Академічний огляд. – 2002. – № 2. – С. 40-45.
7. Череп А.В. Удосконалення управління фінансовими ресурсами з метою підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання / А.В. Череп // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 7. – С. 44-48.

Шлапак А.В. Диагностика кризиса методами финансового анализа

По результатам исследования раскрыта сущность категории "антикризисное управление", уточнена классификация кризисов в процессе функционирования и развития коммерческого банка. Согласовано действия заинтересованных в устойчивом функционировании банка субъектов с целями антикризисного управления. Обоснован ряд задач по повышению эффективности выбора стратегии антикризисного управления. Установлено, что результаты проведенного факторного анализа позволяют учесть негативные тенденции в динамике основных показателей деятельности коммерческого банка и направить усилия на их нейтрализацию. Полученные результаты могут быть использованы в работе отдельных банковских учреждений.

Ключевые слова: банк, кризис, финансовый анализ, диагностика, управления.

Shlapak A. V. Crisis Diagnosis through the Methods of Financial Analysis

The research reveals the essence of the category crisis management, clarifies the classification of crises in functioning and development of the commercial bank. Actions of interested entities in bank stability are concerned with objectives of crisis management. A number of tasks to improve the effectiveness of strategy choice of crisis management are proved. The results of the factor analysis are found to allow to take into account the negative trends in the dynamics of the main indicators of commercial bank activities and to focus on their neutralization. The obtained results can be used in the individual banks.

Keywords: bank, crisis, financial analysis, diagnosis, management.

УДК 331.5.024.5 Інж. І.І. Юрчик, магістр – Львівський НУ ім. Івана Франка

РИНОК ПРАЦІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуто ринок праці як чинник розвитку економіки України. Проаналізовано підходи різних науковців і офіційне тлумачення цієї категорії. Виокремлено складові елементи ринку праці, його суб'єкти й об'єкт, а також основні функції, які виконує ринок праці у процесі становлення та функціонування. Проаналізовано основні показники за 2012-2013 рр., які використовуються Держкомстатом України та подаються у статистичних довідкових виданнях як офіційні дані, що характеризують стан і тенденції рин-